

Pospíšil, Ivo

Několik úvodních slov a reflexí k dvojímu výročí F. M. Dostojevského (1821–1881)

Slavica litteraria. 2022, vol. 25, iss. 1, pp. 9-14

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2022-1-2>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145061>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Několik úvodních slov a reflexí k dvojímu výročí F. M. Dostojevského (1821–1881)

Ivo Pospíšil (Brno)

Redakce časopisu *Slavica litteraria* se rozhodla vytvořit samostatný blok k dvojímu výročí světového romanopisce, inspirátora klasické i moderní literatury Fjodora Michailoviče Dostojevského. Přítomné studie, k nimž píšu tento úvod, nahlížejí dílo, jehož význam v literatuře se podobá odkazu velikanů typu Miguela de Cervantese y Saavedra nebo Williama Shakespeara či J. W. Goetha, z různých, často překvapivých zorných úhlů. Vzhledem k tomu, kolik knih a studií bylo Dostojevskému od 19. století podnes věnováno, je to jen zrnko v moři, ale nemohli jsme jinak. Náš časopis navazuje na tradice brněnské slavistiky a na působení Jiřího Horáka (1884–1975) a Franka Wollmana (1888–1969), také však Sergeje Vilinského (1876–1950), Romana Jakobsona (1896–1982), Josefa Jiráka (1884–1972) a Jaroslava Mandáta (1924–1986). Každý svým způsobem se tvorby Dostojevského tak či onak dotýkal. A navíc je tu postava Františka Kautmana (1927–2016), s nímž jsem udržoval osobní přátelské styky, a mého přítele Andreje Červeňáka (1932–2012). Oba představují dostojevskology mezinárodního formátu par excellence. A na pozadí toho všeho Alfred Bem (1886–?1945) a jeho pražské působení a spisovatelova tradice ve Společnosti Dostojevského obnovené právě Františkem Kautmanem, Milušou Bubeníkovou (nar. 1957) a Radkou Hříbkovou (nar. 1950) v devadesátých letech 20. století. Důvody jsou to více než pádné. Každý z nich podle svého talentu, svým způsobem a podle svých možností a habitu přispěl ke zkoumání tvorby světového romanopisce. Ať už o něm v různých souvislostech dnes smýšlejí všelijak, hodnota jeho díla i jeho „prokleté otázky“ zůstávají v každé době provokujícím mementem, v němž se každý jedinec, každá společnost i každá idea se svým lícem i rubem zrcadlí. Přeji všem při jejich četbě, aby byla důvodem k hlubokému zamyšlení.¹

1 Následující úvod k bloku studií je variantou textu publikovaného v internetovém časopise *Proudy* a přečteném 11. 11. 2021 na pražském semináři *Fjodor Dostojevskij 1821 – 1881 – 2021*. https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/portrety/jubilea/2021/2/pospisil_trestanec_ze_sibire_ozdobeny_radem.php#articleBegin. Viz také naše studie o Dostojevském a recenze dostojevskologických publikací: *Estetika F. M. Dostojevského* (N. V. Kašina, *Estetika F. M. Dostojevského*. Moskva 1975). *Estetika*, 1977, č. 2, s. 134–136; *Jedna česko-ruská literární spirála (Dostojevskij – Čapek – Těndrjakov)*. Československá rusistika, 1990, č. 5, s. 257–265; *Dostojevskij pro čtenáře* (A. Červeňák: Tajomstvo Dostojevského. F. M. Dostojevskij v recepcii. Nitra 1991, 139 s.). *Opera Slavica*, 1993, č. 1, s. 51–53; *Fascinácia Dostojevským* (T. G. Masaryk: Rusko a Evropa I–III. Praha: Ústav T. G. M. 1996. Rec. Literárny týždenník, 1997, č. 4, s. 6, 23. 1.; *Literatura jako duchovní proces* (V. G.

„*Trestanec ze Sibíře ozdobený řádem*“ – tuto větu jsem poprvé četl v článku mého univerzitního učitele doc. Jaroslava Mandáta.² Ta slova, která český rusista a znalec folkloru a ruské literární klasiky uvedl, napsal ve svém fejetonu v Národních listech tehdejšího spisovatele v Sankt-Petěrburgu a překladatel z ruštiny Jaromír Hrubý (1852–1916). V téže stati J. Mandát uvádí Čecha, který oba bratry Dostojevské formoval ve svém moskevském penzionátu – byl to Leontij (původně Leopold) Čermák, až do čtyřicátých let 19. století vlastník dobře prosperujícího vzdělávacího zařízení. Fjodor Dostojevskij vzpomíná na Čermáka hřejivými slovy: místo nelítostného drilu obvyklého v jiných penzionátech zde panovala přátelská, neuvěřitelně tolerantní atmosféra a Čermák od řady rodičů ani nedostával včas řádné školné (to byl i případ Dostojevských). J. Mandát končí svůj příspěvek tím, že Češi stáli u počátků vzdělání velkého spisovatele a také u jeho otevřené rakve. K tomu dodává ještě jméno českého lékaře carskoselského lycea, který o řadu let dříve léčil mladého Puškina – Františka Peschla.³

Odinokov: Literaturnyj process i duchovnjaja kul'tura v Rossii: F. Dostojevskij, L. Tolstoj, I. Turgenev. Novosibirsk 1995; Literatura i duchovnjaja kul'tura v Rossii: A. Puškin, M. Lermontov, N. Gogol. Novosibirsk 1996. Opera Slavica 7, 1997, č. 3, s. 54–55; *Sny a literatura* [Andrej Červeňák: Dostojevského sny (Eseje a štúdie o snoch a Dostojevskom). Pezinok: Agentúra Fischer&TypoSet, 1999. 199 s.]. HOST, 1999, č. 8, s. XIII–XIV; *Nové pohyby dostojevskologie* (Dostojevskij i mirovaja kul'tura. Al'manach 15. Obščestvo Dostojevskogo. Literaturno-memorial'nyj muzej F. M. Dostojevskogo v Sankt-Peterburge. „Serebrjanyj vek“, Sankt-Peterburg 2000, 285 s.). Slavica litteraria, X 5, 2002, s. 112–114; *Prokletí a krása Dostojevského* (F. Kautman: Dostojevskij – věčný problém člověka. Praha: Academia, 2004). KAM-příloha, 2005, č. 5, s. 9–10; *F. M. Dostojevskij: návrat k spisovatelí (Historicita a žánrovost)*. In: Dostojevskij a dnešok. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa – Klub F. M. Dostojevského, 2007, s. 66–83; *Příběh, který nepřestává vzrušovat: filozofie, nebo „jen“ literatura?* (Rozjímání o Veľkom Inkvizitorovi. F. M. Dostojevskij. Andrej Červeňák, Miloš Ferko, Dalimír Hajko, Ján Tužinský. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2005). SPFFBU X, Řada literárněvědné slavistiky 2007, roč. 56, č. 10, s. 157–158; *Problémy Dostojevského a problémy s Dostojevským* (Dostojevskij dnes. Sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí [Praha 27. 11. 2006, Národní knihovna České republiky]. Sestavily Miluša Bubeníková – Marta Hrabáková – Radka Hříbková. Praha: Národní knihovna České republiky, Slovenská knihovna, 2007). Novaja rusistika, 2008, č. 2, s. 83–86; *Červeňáková esteticko-antropologická koncepce* (Andrej Červeňák: Reflexie esteticko-antropologické. Nitra: Filozofická fakulta UKF v Nitre – Spolok slovenských spisovateľov – Klub Fjodora Michajloviča Dostojevského, 2008). Novaja rusistika 2, 2009, č. 1, s. 99–101; *Dostojevskij a Slovensko* (Michal Antoš: Dostojevskij na Slovensku. F. M. Dostojevskij v zrkadle slovenskej publicistiky. Nitra: Garmond – Nitrianska odbočka Spolku slovenských spisovateľov – Klub F. M. Dostojevského, 2009). Novaja rusistika, 2011, č. 1, s. 106–107; *Pokus o personalistické přechzení Dostojevského* (Radko Pytlík: F. M. Dostojevskij: Život a dílo. Praha: Emporius, 2010). Slavica litteraria, X 14, 2011, č. 2, s. 159–162; *Společenské zvraty a žánrová povaha literatury*. In: Tragédia doby, člověka. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra rusistiky FF UKF v Nitre – Spoločnosť Dostojevského PF KU v Praze – Klub F. M. Dostojevského FF UKF v Nitre, 2011, s. 27–42; *Iskľučitel'nost' romana Dostojevskogo: mif, ili real'nost'?* In: Dvojstvennosť u Dostojevskogo. Rossica Olomucensia, Olomouc 2011, s. 69–81; *Vozvraščeniye k istokam (Razmysleniya o nekotorych položeniayah A. A. Potebni v černovykh zametkach o L. N. Tolstom i F. M. Dostojevskom)*. In: Naukova spadščyna O. O. Potebni. U slov'janskomu kul'turnomu prostori. Kyjiv: Institut movoznavstva im. O. Potebni Nacional'noj Akademii nauk Ukrajinny – Vydavnyčyj Dim Dmytra Buraho, 2013, s. 29–49; *F. M. Dostojevskij: sostojanije issledovanija i sovremennoje značeniye*. Eds. Lenka Paučová – Ivo Pospíšil. Brno: Ústav slavistiky FF MU – Galium-Jan Sojnek, 2019; *Vvedeniye: Dostojevskij: tradicija i novyje podchody*. In: F. M. Dostojevskij: sostojanije issledovanija i sovremennoje značeniye. Eds. Lenka Paučová – Ivo Pospíšil. Brno: Ústav slavistiky FF MU – Galium-Jan Sojnek, 2019, s. 5–6; *Fjedor Michajlovič Dostojevskij – proklatyje voprosy jego nasledija*. In: F. M. Dostojevskij: sostojanije issledovanija i sovremennoje značeniye. Eds. Lenka Paučová – Ivo Pospíšil. Brno: Ústav slavistiky FF MU – Galium-Jan Sojnek, 2019, s. 115–129.

2 MANDÁT, Jaroslav: *Dostojevskij a naše země*. Slovanské studie I. Brno: UJEP, 1979, s. 49–57.

3 Viz MANDÁT, Jaroslav: *Puškinův lékař František Peschl (Fakta a legendy)*. In: Na křižovatce umění. Sborník

Dostojevskij je ostatně tradiční české téma, i když se k nám jeho díla dostávají jen zvolna a poměrně pozdě. Historie skoro anekdotická s překladem pozdějšího vynikajícího českého novináře ve Vídni a Praze a memoáristy Josefa Peňízka (1858–1932; zajímavá je jeho „aféra“ s interview s T. G. M., který v české politice vzbudil značnou polemiku), z něhož Julius Grégr vyškrtl „nadbytečné“ úvahy, aby tak zůstala jen zajímavá kriminální kostra, je dostatečně známá. Faktem zůstává, že to bylo právě dílo Dostojevského, které patrně změnilo celý život prvního československého prezidenta T. G. Masaryka: aby Dostojevského jako čtenář pochopil, začal se nejen zabývat Ruskem a jeho myšlením, což popsal v *Rusku a Evropě*, díle napsaném německy na objednávku lipského nakladatele Diederichse (kompletně německy a česky až 1995, 1996), ale pod jeho vlivem značně zpolitizoval celou svou aktivitu, jak ji viděl u hraběte Tolstého a vojenského inženýra Dostojevského – oproti svým snům mládí a raným dílům soustředěným na estetiku, literaturu, logiku, dějiny filozofie a sociologii.⁴

V podstatě zvýšený zájem o ruského romanopisce u nás vyvolala až jeho smrt, kdy již realistický „zlatý věk“ ruské literatury byl za zenitem a uvolňoval cestu moderně.⁵ Ale jak víme, v Rusku je vždy všechno jinak: ruská moderna vzniká již v lůně realismu, a to i v dílech autorů, kteří ji nesmiřitelně kritizovali (např. pozdní Lev Tolstoj napadající francouzskou dekadenci v traktátu *Co je to umění?*, 1897, využívá dekadentní poetiku), a Dostojevskij se tak stal učitelem světových modernistů francouzských, německých a anglo-amerických.

Zvládnout sekundární literaturu o Dostojevském je úkol nadlidský, autor dávno překročil hranice Ruska a Evropy a dobyl svět. V posledních desetiletích se však přece jen ukázali dostojevskologové, jejichž dílo znamenalo a znamená milník v bádání o Dostojevském.⁶ Po Nikolaji Berďajevovi, Dmitriji Merežkovském a hlavně Michailu Bachtinovi tak přicházejí nová pojetí. Nicméně nejen k nám se Dostojevskij dostává jen zvolna: možná na tom měl „zásluhu“ i ambasador ruské kultury ve Francii Ivan Sergejevič Turgeněv,

k šedesátinám prof. A. Závodského. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1973, s. 431–485. O J. Mandátovi viz mimo jiné naše vzpomínkové články: *Od folkloru k románu: devadesáté výročí narození Jaroslava Mandáta*. Universitas, 2014, č. 2, s. 67–69; *Z tradic Masarykovy univerzity: čtveřice zapomenutých aneb Co se už do TVARu nevešlo*. Univerzitní noviny, 2001, č. 11, s. 8–10; *Dvacetiletí od odchodu Jaroslava Mandáta*. Slavica litteraria, X 9, 2006, s. 183–184.

- 4 Viz POSPÍŠIL, Ivo: *T. G. Masaryk a literárnost ruské revoluce*. In: Tomáš Garrigue Masaryk a ruské revoluce. Sborník příspěvků z V. ročníku semináře Masarykova muzea v Hodoníně, 19. 11. 1997. Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně, 1998, s. 5–13; Týž: *T. G. Masaryk jako rusista*. In: Tomáš Garrigue Masaryk a věda. Sborník příspěvků ze VII. ročníku semináře Masarykova muzea v Hodoníně 10. 11. 1999. Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně, 2000, s. 88–99.
- 5 Dnes najdeme v Národní knihovně ČR 978 a v její součásti Slovanské knihovně 1425 položek, jež se týkají Dostojevského.
- 6 VETLOVSKAJA, Valentina: *Poetika romana Bratřa Karamazovy*. Leningrad: Nauka, 1977; VETLOVSKAJA, Valentina: *Roman F. M. Dostojevskogo Bratřa Karamazovy*. S.-Peterburg: Izd. Puškinskij dom, 2008; CATTEAU, Jacques: *La Création littéraire chez Dostoievski*. Paris: Institut d'études slaves, 1978; TERRAS, Victor: *Reading Dostoevsky*. Madison: University of Wisconsin Press, 1998; TERRAS, Victor: *Handbook of Russian literature*. Ed. Victor Terras. New Haven: Yale University Press, 1985; *A Karamazov Companion: Commentary on the Genesis, Language and Style of Dostoevsky's novel*. Ed. Victor Terras. Madison: University of Wisconsin Press, 1981; TERRAS, Victor: *The young Dostoevsky (1846–1849). A critical study*. The Hague: Mouton, 1969; BELKNAP, Robert L.: *The Structure of Brothers Karamazov*. The Hague: Mouton, 1967.

zprostředkovatel ruské literatury v Británii a dokonce USA,⁷ který neměl Dostojevského v lásce – a byl to cit oboustranný (Dostojevskij také Turgeněva ve svých dílech parodoval a v těchto souřadnicích se pohybuje i německý znalec ruské literatury Thomas Mann v novele *Tonio Kröger* z roku 1903⁸).

I když Dostojevskij bývá pokládán za realistu, je v jeho díle, jak už bylo uvedeno, silná vrstva romantická, která spodním proudem anticipovala poetiku moderny. Přítel z mládí Ivan Šidlovskij (podle jména příznačně polského původu – Szydłowski – úředník ministerstva financí pocházející z Charkovské gubernie) ho vedl k romantismu a oba bratři Dostojevští se dlouho nacházeli pod jeho vlivem – svědčí o tom sporadická korespondence.⁹

Dílo Dostojevského čerpalo z různých pramenů a jako každý ruský spisovatel transformoval podněty západních literatur k nepoznání: to se týká motivů dvojíctví, které přišly od královeckého rodáka a údajného a vypovězeného špiona pruského krále z území ruského Polska E. T. A. Hoffmanna (1776–1822) skrze Antonije Pogorelského/Perovského (1787–1836), gotického románu anglického, francouzského roman frénétique/noir, ale také sociálně kritických děl evropského realismu (H. de Balzac, jehož román *Evženie Grandetová* přeložil; monarchista Balzac měl „ruskou“ linku: miloval polskou statkářku Ewelinu Haňskou, roz. Rzewuskou, svou čtenářku; měl s ní poměr a jezdil za ní do Sankt-Petěrburgu, Kyjeva a Berdičeva /ukraj. Berdyčiv/, nakonec si ji vzal za manželku, kdy mu už zbývalo jen pár měsíců života; oba jsou pohřbeni na pařížském hřbitově Père-Lachaise; román vyšel 1833 v originále, roku 1844 rusky v překladu Dostojevského jako jeho první literární dílo), podněty Ch. Dickense a dalších anglických realistů, samozřejmě celý kánon světové literatury včetně díla Dantova, Shakespearova, Cervantesova apod., o všem se mnoho psalo: pramenem je poznání spisovatelovy knihovny.¹⁰

Určitou záhadou je fakt, že Dostojevskij je pro Evropana až nesnesitelně didaktický, ideologický, moralizující, ale současně je i esteticky působivý: to řadu čtenářů i skutečných odborníků dodnes šokuje. Vyjádřil jsem to kdysi tak, že čím je Dostojevskij tradičtější a didaktičtější, tím je esteticky působivější: ovládal dobře alchymii přetavení etiky do estetiky – nebyl v tom ovšem mezi ruskými spisovateli osamocen.¹¹

Patrně nejatraktivnějšími polohami tvorby Dostojevského jsou jeho exkursy do lidské psychiky, do různých psychických stavů, poruch a chorob: sám trpěl, jak známo, epilepsií a někdy se spekuluje, že tato nemoc také podnítila jeho tzv. genialitu: významných epileptiků ve světových dějinách je řada. Když jsme se na to jednou jako studenti ptali známého brněnského psychologa Libora Míčka (1931–2004), s jemností sobě vlastní odpo-

7 Viz BODEN, Dieter: *Das Amerikabild im russischen Schrifttum bis zum Ende des 19. Jahrhunderts*. Hamburg: De Gruyter, 1968, reprint 2018, 2019; *Návrat k psychologii literatury skrze pečlivé čtení Donna Tussing Orwin: Consequences of Consciousness. Turgenjev. Dostojevsky. Tolstoj* (Stanford University Press, 2007). Novaja rusistika, 2009, č. 2, s. 103–106; *Turgenjev pro dnešního čtenáře: afirmace s otazníky* (Horst-Jürgen Gerigk: Turgenjev. Eine Einführung für den Leser von heute. Universitätsverlag WINTER, Heidelberg 2015.). Slavica litteraria, X 18, 2015, č. 1, s. 199–202.

8 Viz HOFMAN, Alois: *Thomas Mann a Rusko*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1959.

9 ALEKSEJEV, Michail Pavlovič: *Rannij drug F. M. Dostojevskogo*. Odessa: Vseukrainskoje izdatelstvo, 1921.

10 *Biblioteka F. M. Dostojevskogo*. Opyt rekonstrukcii. Naučnoje opisanije. Sankt-Peterburg: Nauka, 2005.

11 POSPÍŠIL, Ivo: *Ishljučitel'nost' romana Dostojevskogo: mif, liži real'nost'?* In: *Dvojtvennost' u Dostojevskogo*. Rossica Olomucensia, Olomouc, 2011, s. 69–81.

věděl, že je to jen optický klam: spousta epileptiků, stejně jako neepileptiků, génii není. Asi měl pravdu. Nicméně Dostojevského popisy psychických nebo psychosomatických stavů, které znali už sentimentalisté, označují psychologové za dokonalé: to se týká zejména hysterie. Do značné míry měl pravdu Sigmund Freud, když v knize *Dostojevskij a otcovražda* (Dostojevski und die Vätertötung, 1927–1928, česky 1990) upozornil na utkvělou představu vraždy otce v Dostojevského podvědomí, jak se reflektuje v jeho díle (spojeno s kontroverzním vztahem k otci, lékaři, který asi zemřel násilnou smrtí zabit svými muži, jejichž ženy patrně zneužíval); určitě i bydlení v Inženýrském zámku na petěrburgské Fontance, kde byl zavražděn Pavel I., a podle některých zdrojů byl mezi spiklenci přímo nebo nepřímo i jeho syn, budoucí poražený od Slavkova Alexandr I., k tomu přispělo. Dostojevskij je z hlediska psychologie jistě zajímavý, možná stejně jako tajemný Gogol se svou nejasnou sexualitou,¹² ale možná ještě zajímavější jako amatérský teolog a filozof. Známy je jeho výrok, v němž příznačně použil jedno poněkud rusifikované německé slovo, o tom, že je poslabší ve filozofii, ale nikoli v lásce k ní („*Ja švachovat v filosofii, no ne v ljubvi k nej, v ljubvi k nej ja silěn.*“). Kosmologické úvahy z *Bratrů Karamazovových*, stejně jako *Legenda o Velikém inkvizitorovi* se nejednou staly předmětem speciálního zkoumání.

S tím souvisí i motivy šílenství nebo odborněji duševní poruchy a nemoci, kterými se to v jeho díle hemží. Jde tu o návaznost na magické polohy, ale také to vyjadřuje vrstvu ruské kultury, v níž je šílenství nikoli politováníhodnou nemocí, ale mimořádnou vlohou spojenou s vizionářstvím, ale také útekem do jiného prostoru a času, lepšího světa (Puškin, Gogol, Čechov).¹³

My Češi máme štěstí, že mezi kvalitními dostojevskology, kteří působili u nás, byl Alfred Bem (po zatčení a únosu oddíl sovětské rozvědky SMERŠ beze stopy zmizel a ani pátrání v devadesátých letech 20. století nevedlo k cíli), autor knihy *Tajemství osobnosti Dostojevského* (Tajna ličnosti Dostojevskogo, 1928), kterou do češtiny přeložila přítelkyně Mariny Cvetajevové Anna Tesková. Bem toho samozřejmě vytvořil více: pro nás je důležitý i překlad práce Jiřího Horáka, druhdy profesora v Brně (poté v Praze, po roce 1945 také československého velvyslance v SSSR) o Dostojevském a Przybyszewském (to přesně odpovídá jeho koncepci, že páteří slovanských literatur je osa rusko-polská) a redigoval pamětní sborník o Dostojevském (1931). Psal rusky, německy, francouzsky a byl ve své době vůdčí postavou mezinárodní dostojevskologie; jeho dílo má trvalý význam.¹⁴

V novější době na tomto poli vynikli dva odborníci: Čech František Kautman a Slovák rusínského původu Andrej Červeňák: s oběma jsem měl možnost a čest se poměrně dlouhou dobu až do jejich smrti stýkat. František Kautman spolu s Milušou Bubeníkovou

12 *Gogol: Exploring Absence. Negativity in 19th-Century Russian Literature.* Edited by Sven Spieker. Slavica, Bloomington, Indiana University, 1999; viz naši recenzi: *Gogol jako experimentátor.* Alternativa Plus, 2003, č. 1–2, s. 98–100.

13 Viz naši knihu *Fenómén šílenství v ruské literatuře 19. a 20. století.* Brno: Masarykova univerzita, 1995.

14 Viz Bemovy práce nebo podíl na nich: *Dostojevskij: sborník statí k padesátému výročí jeho smrti.* Praha: Melantrich péčí Společnosti Dostojevského, 1931; *Dostojevski, der geniale Leser.* Berlin – Leipzig – Prag: Walter de Gruyter, 1931, s. 468–476; *Tajemství osobnosti Dostojevského: několik kritických kapitol.* Přel. Anna Tesková, s úvodem E. Svobody. Praha: J. Otto, 1928; *Dostojevskij: psychoanalitičeskije etjudy.* Praga: Petropolis, 1938; *U istokov tvorčestva Dostojevskogo.* Praga: Petropolis, 1936.

a Radkou Hříbkovou obnovili pražskou Společnost Dostojevského, kterou založil právě A. Bem; na Slovensku Andrej Červeňák zase založil Klub F. M. Dostojevského.

Jedna otázka zůstává: nakolik byl Dostojevskij spíše završitelem jedné etapy literárního vývoje, nebo inspirátorem nového vývoje, např. moderny, postmoderny apod. A samozřejmě: nakolik je jeho tvorba ještě živá i v generacích dnešních mileniálů, sněhových vloček (snowflake generation). Prokleté otázky jsou tedy nejen podstatou jeho díla, ale také jádrem jeho literárního dědictví.

---

prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

ivo.pospisil@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.
